

S.D.Ü.
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

**ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE
KATKILARI SEMPOZYUMU**

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE CONTRIBUTION OF TURKISH
WORLD TO ISLAM**

31 Mayıs-1 Haziran 2007/31 May- 1 June 2007

BİLDİRİLER

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	172590
Tas. No:	956.02 ULU-T

ISPARTA 2007

S.D.Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI NO: 20
BİLİMSEL TOPLANTILAR SERİSİ: 8

YAYIN EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. İsmail Hakkı GÖKSOY

Dr. Nejdet DURAK

KAPAK

Nejdet DURAK

ISBN

978-9944-452-13-7

Birinci Baskı

Eylül 2007 İSPARTA

Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

İsteme Adresi: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi İSPARTA

Tel: =(246) 211 3881 Faks: 0 (246) 237 10 58

BASKI

Fakülte Kitabevi Baskı Merkezi

Fakülte Kitabevi Yayın Dağıtım Pazarlama Ltd. Şti.

Kutlubey Mah. 1004 Sokak No: 15/B İSPARTA

Tel: 0 (246) 233 03 74&75 Faks: 0 (246) 233 03 76

e-mail: fakultekitavevi@yahoo.com.tr

HADİSLERDE “TÜRK” MEFHUMU VE RİVAYETLERDEKİ ÇAĞRIŞTIRDIĞI ZİHNİYETİN ANALİZİ

Talat SAKALLI*

Cahiliye Döneminde Arapların Orta Asya Türk illerinden ve Türk halkından haberdar olduğu, Cahiliye şiirine yansıyan bazı işaretlerden anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in de bu bölge halkından, hatta Çin'e kadar uzanan medeniyetlerden haberdar olduğu ve bu muazzam coğrafyada var olmuş ve yaşamakta olan köklü medeniyetlerden hadislerinde az da olsa bahsettiği gerçeği güvenilir İslam kaynaklarına dayanmaktadır. Ayrıca Kureyş kabilesi ve bu kabileye yakın bazı kabilelerin ticaret kervanları ile İpek Yolu bağlantılı Şam'a, Yemen'e; buralardan daha kuzey ve güneye gittikleri de bilinen gerçeklerdendir. Bu hareketlerin bilgi akışını da sağladığı malumdur. Askerî ve siyasî karşılaşmalarla, önceden daha zayıf olan temaslar zamanla daha da geliştirilmiş ve güçlenmiştir. Bu çerçevede özellikle hicrî III., IV. ve V. asır Hadis ve Tarih kitaplarına yansıyan bazı rivayetler var ki, bu rivayetler doğrudan bir ırk olarak Türklerden bahsetmekte; bazıları Türkleri överken, bazıları yermektedir.

İşte biz bu tebliğimizde Türlerle ilgili rivayetleri, Hadis tenkid kriterleri açısından ve bu hadislerin mefhumî delâletlerinden hareketle, İlk dönem İslam dünyasının Türklere bakışlarını, o devir insanın Türkler hakkındaki telâkkilerini sistematik olarak tetkik edip, tarihî bazı hâdiselerle ilişkisini kurmak suretiyle genel bir analizini yapmaya; bu anlayış ve kabullerin İslam kültür ve medeniyeti açısından ne gibi etkilere (katkılarına) sahip olduğunu, müspet ve menfi ne gibi tesirleri bulunduğunu tartışmaya çalışacağız.

Türklerin, Arapların Cahiliye dönemi öncesi ve sonrası uzun seneler devam etmekte olan Batı'ya göçleri sürmekteydi. İki önemli güzergâh olan Hazar denizinin kuzey ve güneyi, önemli geçit bölgeleri idi. Kuzeyden gidenler Avrupa'yı; dolayısıyla Bizans'ı tehdit ederken, güneyden göç edenler İse İran Orta Doğu ve Anadolu istikametinde yayılmışlardı. Türk-Arap siyasî münasebetlerinin de bu dönemlerde az da olsa başlamış olduğu, Cahiliye devri Araplarının Türkler hakkında bilgi sahibi olduklarını ortaya koyan çeşitli belgelerden anlaşılmaktadır. Özellikle Orta Asya ve Ceyhun bölgelerinde yaşayan akıncı Türklerin ve Turanî kavimlerin İran ve Irak bölgesine yaptıkları akınlarını, Arabistan ve Mezopotamya'ya kadar genişlettikleri, Hazar Türklerinin bu akınlarda öncü rol oynadığı tespitleri yapılmıştır. Hazar akınlarının biri Sasani hükümdarı II. Şapur (Zü'l-Ektâf) (doğ. 309-379) döneminde, bir diğeri 350'li yıllarda vuku bulmuş; akıncı Hazar birliği Güney Arabistan'daki Kudâa kabilesinin Benî Tezyid boyuna ani baskın yapmışlardı. Bu akın ve baskınlar Yemen ve Habeşistan'a ulaşmış bu vesile ile çeşitli şairlerin şiirlerine konu olmuşlardır.¹ Hürmüz oğlu Kisra döneminde de (579-580) İran'a önemli bir Türk akını olmuştur. Güneye ve Batı'ya seferler yapan Nuşirevan'ın (531-579) ordusunda önemli miktarda Türk askeri bulunduğu meşhurdur. Buna karşılık 588 yılında Horasan'ın Türk Hakanı Çulu Baga Hakan'a karşı yaptığı meşhur savaşlarda da, Arap Kahtan ve Muad kabilelerinden askerlerin bulunduğu da bilinmektedir.² Gök Türkler tarafından hâkimiyetlerine son verilen Ak Hunlar'dan olan Eftalitler; İslam kaynaklarında Heytal veya Heyâtıla şeklinde geçmektedir ki, bu boydan Türk askerleri, Hz. Peygamber döneminde ve sonrasında yapılan Arap-Müslüman Arap-Sâsani savaşlarında İran ordusu saflarında savaşmışlar, Hz. Ömer Döneminde, Sa'd b. Ebî Vakkas komutasında yine Sasaniilere karşı Rüstem komutasında yapılan meşhur Kadisiye savaşında³ da önemli miktarda Türk askeri yer almıştı.

* Prof. Dr., S.D.Ü., İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilimdalı Öğretim Üyesi, Isparta/Türkiye

¹ Zekeriya Kitapçı, Yeni İslam Tarihi ve Türkler, s. 251 vd. (İsfahânî, Ağâni, XIII. 80-83, Beyrut 1970 kaynak olarak kullanılmıştır).

² Kitapçı, Yeni İslam Tarihi, s. 254.

³ Taberî, Tarih, III. 563.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

Araplarla Türklerin, daha İslam öncesinde dolaylı temasları olmuş, bu münasebetler Türklerle komşu olan Sasaneler döneminde vuku bulmuştur. Sasani devletinin cihangir ordularında asker veya komutan olarak görev yapan Türkler bulunduğu gibi, üst seviye yöneticilerinin evlilik yoluyla dostane münasebetlerini geliştirmek şeklinde de olmuştur. Nitekim, Göktürklerle ittifak yapan Bizans İmparatoru Heraklios, İran'a karşı harekete geçerek Medân'e kadar ilerlemiştir.⁴ Eş zamanlı olarak Göktürk Hakanı Tung Yabgu (619-630) da Sasanelere saldırarak Rey ve Isfahan'ı ele geçirmiştir. (Nüşirevanı'nın (541-579) Göktürk hakanının kızıyla evlenmesi ve bu prensesin IV. Hüzmüzü (579-596) dünyaya getirmesi örneğinde olduğu gibi. Bu Sasani kralı sima ve seciye olarak Türklere benzediği için "Türk Oğlu" diye lakaplandırılmıştır. 570 yılında Yemen'e yapılan sefer esnasında da İran ordu saflarında Türklerin bulunması gibi). Sasani imparatorluğu aracılığı ile başlayan Türk- Arap münasebetlerinin yankıları Cahiliye devri Arap şiirine de yansımıştır.⁵

Türk-Arap münasebetleri siyasî ve askerî sahada bu şekilde gelişip, Edebiyat ve kültürü etkilemiş, sayıları sınırlı da olsa şiirlere yansımıştır. Aradaki bu ilişkilerin varlığını gösteren diğer önemli bir hareket ise, şüphesiz ticarettir. Bilindiği gibi, Araplar Kureyş Suresinde de ifadesini bulan, güneye ve kuzeye kışlık ve yazlık kervanlarla ticaret yaparlardı. Muhammed Hamidullah'ın tespitine göre, Basra ve Bahreyn de Arap tâcirlerinin sık sık uğradıkları önemli bir açık pazardır. Muşakkar ve Dabâ ticaret panayırı bu bölgede kurulur ve bu fuarlara Araplar kadar, İran, Hindistan, Hatta Çin'den bile insanlar katılırdı. Bunların arasında Türklerin olması da tabii idi. Hz. Peygamber de bizzat kendisi Basra ve Bahreyn'e defalarca ticarî seyahatte bulunduğunu bildirmiştir.⁶ Dolayısıyla Hz. Peygamber'in çeşitli hadislerinde Çin, Hind ve Orta Asya'dan ve bu bölgenin milletlerinden bahsetmesi, muhtemelen bu seyahatler sayesinde olmuştur. "İlim Çin'de de olsa talep ediniz"⁷ hadisini Hz. Peygamber'in bu görüşmelerden sonra buyurmuş olması büyük bir ihtimaldir.⁸

Bu pazar ve panayırarda Türklerin ve Türklere mahsus ticaret mallarının bulunduğunu ve bu milletin varlığından Arapların ve özellikle Hz. Peygamber'in haberdar olduğunu gösteren en önemli belge, Buharî ve Müslim'de rivayete konu olan Türk çadırıdır (el-Kubbetü't-Türkiyye). Rivayetlere göre bu çadırda Hz. Peygamber itikâfa girmiş⁹, Hendek savaşında¹⁰ ve daha sonra da Mekke'nin fethinde¹¹, sanki Eski Türk Hakanlarının kullandığı otağ gibi, karargâh olarak kullanmıştır.¹² Hz. Aişe'nin de, hac esnasında kapısı perde olan "kubbetün Türkiyyetün" de oturduğu rivayet edilir ki¹³ bu çadırın muhtemelen Hz. Peygamber'in hayatında karargâh olarak kullandığı çadırıdır. Yolculuk için elverişli olan bu çadırın Hz. Peygamber'in vefatından sonra hanımları tarafından kullanılmış olabileceği muhtemeldir. Söz konusu çadırın keçeden yapıldığını ve yere kurulduğunu¹⁴ hadis şârihleri de açıklamıştır.

Yine Muhammed Hamidullah, İbn Vehb'in 870 yılında Çin'e yaptığı bir seyahatten bahseden Mes'ûdî'den bir haber nakleder ve bilahare Çin kökenli belgeyi göstererek Hz. Peygamber'i ülkesine davet eden Çin İmparatorundan söz eder. (Hamidullah bu kaynağın teminini Mr. Mustafa Valsan'ın nâzik yardımına borçlu olduğunu da belirtir). Gerçekten "Mahométisme en Chine et dans le Turkestan Oriental" ın (Çin ve Doğu

⁴ Söz konusu Bizans-İran savaşları Rum suresinde bahsedilen savaştır.

⁵ Hakkı Dursun Yıldız, İslamiyet ve Türkler, s. 3-4, İstanbul, 1980. Ramazan Şeşen, Eski Araplara Göre Türkler, Türkiyât Mecmuası, XV.12, İstanbul, 1969.

⁶ Ahmed, Müsned, IV. 206, hadis no, 17985, s. 1274, Beytü Efkâr-i Düveliye, ts. (Bu hadiste Hecer bölgesinden gelen heyete Hz. Peygamber'in bu bölgenin şehirlerinin isimlerini saydığından bahsedilmekte ve Hz. Peygamber'in buralara ayak bastığını ve kendisinin buralarda dolaştığını bildirdiği nakledilmektedir.) Hecer bölgesinin Bahreyn ve Necran içine aldığına dair bkz. Yakut el-Hamevî, V. 452, Beyrut, ts.

⁷ Ali el-Mutteki el-Hindî, Kenzü'l-Ummal, I. 1294, hadis no: 28697-8, Beyhakî, Şuabü'l-İman, Deylemî ve İbn Abdî'l-Ber'den naklen), Ürdün, 2005.

⁸ Kitapçı, Yeni İslam Tarihi, s. 138. Krş. Hamidullah, Çin İle İlk Devir Müslüman Ülkelerin Temasları, İslam Tetkikleri Ens. D., VI. Sayı, s. 140-141, İstanbul, 1975

⁹ Müslim, terc. VI. 246; Tecrid, VI. 320.

¹⁰ Taberî, Tarih, II. 568, Beyrut, 1967.

¹¹ Taberî, Tarih, III. 53-54.

¹² "Türk Çadırı ve Türk tolgası, Zırhı" konusunda Hz. Peygamber'den sonra da bunların başta Hz. Aişe olmak üzere bazı sahabe ve yöneticiler tarafından da kullanıldığına dair geniş bilgi için bkz. Zekerîya Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türkler, s. 85-92, IV. Baskı, Konya, 2004.

¹³ Buharî, Hac, 64 (s. 128).

¹⁴ Aynî, Umdetü'l-Kâfî, IX. 376, Beyrut, 1421/2001. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, IV. 284, Beyrut, 1414/1993. (İbn Hacer Abdürrezzak'tan naklen "keçeden mamul küçük çadır" şeklinde açıklar).

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

Türkistan'daki İslam" (P. Darby de Thiersant tarafından tercüme edilmiştir, Paris, 1878) iki cildi, genel ifadelerle, Taokou-ouen-tsy (Hang -Chi-Tsuen tarafından "Doktrin Antik Salonundan Yayınlanan Edebiyat Seçmeleri") bir kopyasını veriyor. Şimdi onu görelim:

"Bir Müslüman Çinli yazar, Hz. Muhammed'in biyografisinde, 578 yılında Çin imparatoru, Arabistan'a, Peygamber'i ülkesine davet için bir elçi gönderdiğini anlatıyor. Sonra şöyle devam ediyor: "Muhammed özür beyan ederek ve resminin değiştirilmiş halini görmek endişesiyle, temkinle hareket ederek, istenilen belirli bir zaman sonra kaybolacak şekilde bir tuval üzerine çizili portresini kendi yerine gönderdi". (I. 27). Darby de Thiersant, Tien Fany Tien-ly'in eserine göre aşağıdakileri demek için orada tekrar ortaya çıkıyor: "Tang hanedanından İmparator Hiuen Tsong onu getirtmek için kendisine bir elçi ile müracaat etti, fakat Hz. Peygamber teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine elçi onun resmini getirdi. İmparator o resmi sarayına astı ve saygı gösterdi, bunun üzerine resim hemen iz bırakmadan kayboldu" (II. 23).¹⁵ Çin kaynaklı bu belge de, Orta Asya'nın Hz. Peygamber'in peygamberliğinden daha hayatında iken haberdar olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla Arap kaynaklarında bahsedilen, şiirlerine konu olan Türklerin cengâverliği İslam sonrasında Araplarda derin tesirler bıraktığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla içinde Türk kelimesinin geçtiği hadisleri toptan reddetmek ve aslının olmadığını iddia etmek ilmi gerçeklere ters düşecektir.

Arapların Türklerle bire bir temasları Hz. Peygamber'in vefatından bir asır sonra Horasan'ın fethiyle birlikte başlamıştır. Mâverâünnehr'in fethi esnasında çetin münasebetler neticesinde ilişkiler ağırlıklı olarak askerî alanda olmuştur. Türklerin İslam'a girişleri iki asra yakın bir süre devam etmesini müteakiben, Türkler kitleler halinde Müslümanlığı seçmişlerdir. Meselâ İmam Zehebî 349/960 yılı olaylarını anlatırken, "Türkler Müslüman oldu. İbnü'l-Cevzî, Türklerden iki yüz bin "harkâh" Müslüman oldu, demiştir" şeklinde bir bilgi verir.¹⁶ Özellikle Türklerin İslam'a girmeleri IX. asrın başlarında başlamıştır. Arapların Fetih hareketi doğuya doğru ilerlerken Kafkasların kuzeyinde ve Maveraünnehr ile Seyhun ötesinde yaşayan Türk boyları ile karşılaşmışlar ve Türkler bu İslam fethine karşı çetin bir mukavemet göstermişlerdi. Meselâ bu savaşlardan birinde çok basiretsiz bir uygulama ile Emevi Komutanlarından Yezid b. el-Mühelleb 12 bin veya 14 bin kişiyi yol kenarına bağlayıp intikamı olan varsa gelsin alsın der ve bu esirlerden dördü bir Müslüman tarafından öldürülmek suretiyle (99 /717) hepsi kılıçtan geçirilir.¹⁷ Ancak Türkler bütün olumsuzluklara rağmen, birkaç asır sonra büyük çoğunlukla Müslüman olmuşlar ve asırlar boyunca da İslam'ın bayraktarlığını yapmışlardır.

1- İÇİNDE "TÜRK" KELİMESİ GEÇEN HADİSLER

Hadisler tarandığında bazılarında Türk kelimesi geçtiği görülmektedir. Bu kelimenin geçtiği Hadis kaynakları daha çok üçüncü asırdan sonraya müsadiftir. Bu hadisleri üç guruba ayırmak mümkündür. Birincisi yukarıda bahsettiğimiz "Türk çadırından" bahseden hadisler, İkincisi Türklerin fizyolojik yapısından bahseden kıyamet alametleri bağlamında rivayet edilen hadisler. Üçüncüsü Câhız vb. müelliflerin Türklerin faziletlerine dair rivayet ettikleri hadisler.¹⁸

¹⁵ Muhammed Hamidullah, İmparator Heraklius'un Yanında Halife Ebu Bekr'in Bir Elçisi ve Bizansın Kaderiyle İlgili Kehanet Kitabı, FOLIA ORİENTALIA Dergisinin (Polonya İlimler Akademisi, Şarkiyât Bölümü tarafından yayınlanmıştır), II. Cilt, 1-2. fasikülü, 29-41 sayfaları arasında, KRAKOW, 1961 yılında Fransızca olarak yayınlanmıştır. Bu makale tarafımızdan tercüme edilmiş olup, basılmak üzere Fakülte Dergimize teslim edilmiştir.

¹⁶ Zehebî, el-Iber, II. 80.

¹⁷ Taberî, Tarih, VI. 451 vd. Beyrut, 1969; İbn Kesir, el-Kâmil, V. 35. (Yezid Horasan valiliğine atanınca daha buraya gelmeden, kendilerine Allah zafer nasip ederse, Türklerden akıtılacak kanlarla un öğütüp, bu undan yaptığı ekmeği yemedikçe, onların boyunlarını vurmaya devam edeceğine dair yemin ettiği de nakledilir. Horasan, Mâverâünnehr ve diğer Türk bölgelerinin Müslümanlar tarafından fethi, Türklerin Müslüman olmaları hakkındaki diğer gelişmeler için bkz. Zekeriya Kitapçı, İlk Müslüman Türk Hükümdar ve Hakanları, II. baskı, Konya 1995.

¹⁸ Hz. Peygamber ve Türkler konusunu ilmi bir tebliğde ilk ele alandan İsmail Hakkı, İkinci Türk Tarih Kongresinde (İstanbul, 20-25 Eylül, 1937, Basılı Tebliğ Metinleri, İstanbul, 1943, s. 280-290; s. 1013-1044), iki farklı başlık altında ele almıştır. Bunlardan birisi, "Şark kaynaklarına Göre Müslümanlıktan Evvel Türk Kültürünün Arap Yarımadasında İzleri" başlığını, ikinci tebliği ise "Peygamber ve Türkler" başlığını taşımaktadır. Konu başlıkları şöyledir: Hz. Peygamber kuvvetli bir ihtimalle, oruk itibarıyla Türk'tür. Evs ve Hazrec kabileleri oruk itibarıyla Türk olabilirler. Hz. Peygamber'in ashâbı arasında maruf olan üç sahâbi Türk vardır. Hz. Peygamber Ramazan ayında bir Türk çadırında itikafa girdi. Hz. Peygamber Türkçe bir mektup yazmıştır ve Türkler hakkında mektubu vardır. Kur'an'da Türkçe kelime vardır. Abdullah b. Mübareke Türk'tür ve sahâbi derecesinde bir şahsiyettir. İmam-ı Azam Türk'tür. İçtihatları Türk ideolojisine uygundur.

a- Türklerin Fizyolojik özelliklerinden bahseden hadisler:

Müslim tarafından rivayet edilen ve beşi de Ebu Hüreyre'ye dayanan hadisler¹⁹ göre "Müslümanlar; bir kavim, ümmet veya Türklerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır". Söz konusu savaşılacak zümre beş hadisin üçünde kavim, birinde ümmet diğesinde ise Türk olarak zikredilmiştir. Neseî²⁰ ve Ebu Davud²¹ tarafından rivayet edilen hadislerde de Türk kelimesi geçmektedir. Buharî'nin rivayetlerinin hepsi de Ebu Hüreyre'den nakledilmiş, ancak bazılarında kavim²², bazılarında hem kavim hem Türk²³, bir tarıkta da "huz ve kerman"²⁴ şeklinde geçmiştir. Hadislerin hepsi Ebu Hüreyre'den gelmiştir. Bu rivayetlere göre, bu kavmin veya Türklerin kat kat edilerek dövülmüş deri kalkan gibi yüzleri (farklı izahlara göre deriden kılıfı olan kalkan gibi) vardır. Çehreleri kırmızıdır (Gözleri küçük veya çekik). Burunları da basıktır. Kıl (bazı tercümelere göre keçe) ayakkabı ve elbise giyerler. Yüzleri geniştir.²⁵

Söz konusu hadislerin hepsi "...siz savaşmadıkça kıyamet kopmaz..." şeklinde rivayet edilmesine karşılık, Müslim'in sadece bir rivayetinde "Sizler kıyametin hemen öncesinde öyle bir kavimle muharebe edersiniz ki..." şeklinde gelmiştir. Hadisler tek bir sahabî tarafından rivayet edilmesine karşılık, belirttiğimiz gibi, rivayetler arasında eksilik fazlalık, hatta anlamı farklılaştırabilecek cümle formlarıyla "mana rivayeti" söz konusudur. Dolayısıyla hadislerde sözü edilen kavmin herhangi bir kavim mi, yoksa üç tarıkla gelen rivayetlerde olduğu gibi bunların Türkler mi olduğu problemi, İslam tarihi boyunca farklı şekillerde tespit ve tayin olunmuştur.²⁶

Mesela, "ayakkabıları (nalinleri) kıl" tavsifinden hareketle Beyhakî (405/1014), bu kavmin Rey şehrinde huruç eden Hariciler olduğu, zira bu isyanda kıldan nalınlarla (çarıklarla) çıktıklarını ve hepsinin öldürüldüğünü ifade eder. Bu ayakkabıların tabaklanmamış kılı deriden yapılmış olmasının da muhtemel olduğu da belirtilir. "Türkler size dokunmadıkça onlara dokunmayınız" hadisini de dikkate alan Nevevî (676/1277) gibi bazı âlimler bu gaybî ihbarları Hz. Peygamber'in mucizeleri cümlesinden kabul edip, Hz. Peygamber'in haber verdiği bu hâdiselerin sonradan vuku bulduğunu söylemişlerdir. Sayılan özellikleri ile Türkler kendi zamanında da haber verilen özellikleri gösterdiklerini ve Müslümanlarla önceden birkaç defa savaşıklarını; elân kendi zamanında da savaşmakta olduklarını belirtir ve Allah'a hem onların hem de başkalarının belalarından Müslümanların afiyetleri için dua eder.²⁷

Aynî (855/1451) ise, nalınlarının kıldan veya kılı deriden yapılmış olabileceğini (kıldan ip, bu iplerden de nalın yaparlar) belirtir, hatta bu derilerin kurt ve benzeri hayvanların postları olabileceğini açıklar ve sebebini de ülkelerinde "başka yerlerde olmayacak kadar çok kar yağmasıyla" izah eder. Hadiste kastedilenlerin kıl nalın giymeleri sebebiyle Babek el-Hurremî (isyamı 201-222/835-6) olduğuna dair iddiaları reddeder ve başka kavimler de kıl ayakkabı giyse de, Buharî'nin rivayet ettiği hadiste de açıkça Türk kelimesi geçmemesine rağmen bu kavmin Türkler olduğunu ispata çalışır.²⁸

Burada Türklerin yüzleri, genişlik ve yuvarlaklık açısından deri kalkana, kalın, sert ve etliliği ile "mutraka"ya benzetilmiştir. Antepi olması sebebiyle Türklüğü noktasında şüphe bulunmayan Aynî'ni kendi milletini yakından tanımanın verdiği avantajla, Türklerin örf ve âdetlerini yakından müşahede ettiği bilgilerinin

İmam-ı Azam kadınlara hâkimlik hakkı tanımıştır. Türk evladı ve çırakları ile Avrupa. Müslüman Türklerin Avrupalı filozoflara tesirleri.

¹⁹ Müslim, Fiten, 62-66. Hadis no, 7313.

²⁰ Neseî, Cihad, 42, no, 3179.

²¹ Ebu Davud, Melahim, 9, no, 4303.

²² Buharî, Menakıb, 96-97, 3591-2. (Bu hadislerde hemen kıyamet öncesinde savaşılacağı bildirilmiştir).

²³ Buharî, Menakıb, 94, no: 3587.

²⁴ Buharî, Menakıb, 95, no, 3590.

²⁵ Buharî, Cihad, 95.

²⁶ Kütüb-i Sitte dışındaki diğer kaynaklarda geçen aynı hadislerin metin ve tahrirleri için bkz. Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, VII. 604-609, no: 12375-12388, Beyrut, 1414/1994. (Türklerle ilgili hadisler "Fitnetü Acem" ve "Saldırmadıkları Müddetçe Türk ve Habeşîlerle Savaşmanın Yasak Olması" (V. 551) başlığı altında yer almıştır. Bu bölümde Türklerle savaşmayı yasaklayan hadisler dört ayrı senedle rivayet edilmiş olup, birincisinde zâif, ikincisinde mechûl, üçüncüsünde metruk, dördüncüsünde ise müdellis ravi olması sebebiyle cerh edilmiştir.)

²⁷ Nevevî, Şerhu Müslim, XVII. 254, Beyrut, 1418/1997.

²⁸ Aynî, Umdu'tü'l-Kârî, XIV. 280. Aynî, el-Bekrî'nin Ahbarü't-Türk isimli eserinden naklen, Türklerin gözlerinin çekirge gözü gibi keskin ve siyah olduğunu, deriden kalkanlar edindiklerini, atlarına ipe bağladıklarını ifade eder.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

ipuçlarını verir, ancak kendisinin Türk olduğunu açıkça söylemez. Konuyla ilgili ipucu, hadiste geçen “nalinleri kıl”, “kıl giyerler” veya “kıl içinde yürürler” ifadesini açıklarken de verir. Nitekim konu hakkındaki bir çok görüşleri izah ettikten sonra, kendisi “Bu ifade serbuşlara (serâbîş) işaret etmektedir ki; bunun üzerine kundus (ki bu hayvan su köpeğidir), dolanır” şeklinde açıklar.²⁹ Kısacası, hadiste kastedilenin Türklerin giydiği samur kürkünden yapılan “börk veya kalpak” olduğunu açıklamaya çalışır ki, doğru bir tespittir. Ayrıca bütün Orta Asya bozkır insanı gibi Türklerin de çarıklarının deri ya da kürkten, ayaktan dizlere yakın kısma kadar örten kısmının da yine kürk özelliğini taşıyan Kurt, tilki, samur vb. hayvan derilerinden yapılan ve adına “dolama” denilen ayak giysisinin kastedilmiş olduğu açıktır. Anadolu insanının bile ellili yıllara kadar bu tür çarık giydikleri bilinmektedir. Nitekim aynı hadisin K. El-Fiten’de rivayet edilen bir tarıkında bu cümle “taylasanlar giyerler” şeklinde nakledilmiştir.³⁰ Bu tarık da geç döneme aittir. Dolayısıyla son rivayet yukarıdaki izahların bir nevi tefsiri olarak rivayet edildiğini gösterir.

Burun yapıları ile ilgili kelimelerinin (futsu’l-ünuf, zülfü’l-ünuf, dülfü’l-ünuf)³¹ izahlarında da oldukça farklı görüşler ortaya atılmıştır: Küçük burunlu, burnun üst dudaktan aşağıya kadar uzaması (Fatih’in burnu gibi), burnun basık ve yaygın olması (infıraş), burun ucunun kalın olması (hokka burun), burunu ucunun basık olması, burun ucu küçük olmakla birlikte ucunun kalkık olması (tıkmak burun), hem küçük hem basık olması gibi izahlar yapılmıştır.³² Bütün bu izahlardan anlaşılan o ki, hadisin tarif ettiği ve zaman içinde şekli tasvir edilmeye çalışılan yüz hattı, bugün “çekik göz” olarak nitelenen ve Uygur Türkleri, Çin ve Japonların da içinde bulunduğu Asya milletlerinin çehre tipidir.

Aynı sahip olduğu kültürünü, bir çok kere ortaya koymuş, muhtemelen, döneminde Osmanlı-Memluk ilişkilerinin gergin olması sebebiyle kimliğini açıkça ortaya koymaktan çekinmiş olmalıdır. Konumuz ile ilgili bir hadisin³³ içinde geçen “el-Bârez” kelimesinin izahında da Türk kültürüne sahip olduğunu ispatlar. Bu kelime hakkında önceki şârihlerin bir çok izah ve gereksiz tartışmalarını naklettikten sonra Hadisin ravilerinden Süfyan’ın da beyanına dayanarak, “Bu kelime Türk ve acem dilinde pazar demektir, aksi okunuşlar tashiftir” der.³⁴

Aynı (855) Türklerle ilgili hadislerin izahlarında bu şekilde daha isabetli yorum ve açıklamalar yapmıştır. Nitekim, Hz. Peygamber’in haber verdiği bu olaylardan bazılarının 617 h. yılında vuku bulduğunu belirterek şöyle anlatır: “Büyük bir Türk ordusu çıktı, Maveraünnehr ve Horasan’a kadar bütün bölge halkını öldürdü. Bu katliamdan sadece mağara ve inlerde gizlenebilenler kurtulabildi. Kuhistan’a varıncaya kadar İslam ülkelerini yakıp yıktılar. Rey, Kazvin, Ebher, Zencân, Erdebil, Azerbaycan şehirlerinin merkezi konumundaki Remağa şehirlerini tahrip ettiler. Bu bölgelerdeki diğer halkları da kökünden kazıdılar. Kadınlarının ırzına geçip çocuklarını boğazladılar. Daha sonra “İkinci Irak” a kadar ilerleyip, en büyük şehri İsfahan’ı ele geçince, sayısız insanı katlettiler. Hadiste geçtiği gibi atlarını mescit ve camilerin direklerine bağladılar. Ebu Davud et-Tayalisi’nin rivayet ettiği hadiste Hz Peygamber buyurmuştu ki; “Ümmetimden bir taife kesinlikle Basra denilen yere konaklayacak. Çok geçmeden yüzleri geniş ve gözleri küçük Kanturâ’ oğulları gelecek, tâ adı Dicle olan köprüünün üzerine inecekler. O sırada Müslümanlar üç bölük (fırka) olacaklar. Şu birinci fırka develerin kuyruklarına yapışacak ve bâdiyeye gidecekler ve helak olacaklar: Fakat ikinci fırkaya gelince onlar anlaşma yoluna (teahhüt) gidecekler ve küfre düşecekler. Şu birinciler ile ikinci gurup eşittir. Amma öbür fırkaya gelince, işte onlar ailelerini arkalarında bırakır ve savaşır. İşte onların ölümleri şehittirler. Geride kalanlarına ise Allah yardım eder.” Beyhakî’ nin naklettiği Büreyde hadisinde de, yüzleri geniş bir kavmin ümmeti süreceği, onların yüzlerinin sanki deri kalkan gibi olduğu ve bu sürüp çıkarma hâdisesinin üç defa gerçekleşeceği, sonunda bu topluluğun Arap yarımadasına kadar ulaşacağı haber verilmiştir. Sahabenin “bunlar kimdir?” sorusuna karşılık

²⁹ Aynı, XIV. 280.

³⁰ Nuaym. b. Hammad, Kitabü’l-Fiten, s. 414, Beyrut, 1414/1993. (Hz. Peygamber buyurdu: Deccal seksen bin (asker) içinde Cür ve Kirman’a kesinlikle inecek. Onların yüzleri kat kat dövülmüş deri kalkanlar gibidir. Taylasanlar giyerler ve kılı ayakkabı (nalin) edinirler.”

³¹ Buharî, Menakıb, 25, no, 3590,3587.

³² İbn Hacer, Fethu’l-Bârî, VII. 312.

³³ Buharî, Menakıb, 96, no, 3591. Ayak giysileri kıl bir kavimle savaşmaktan bahsedilmektedir.

³⁴ Aynı, XVI. 185.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

Hız. Peygamber'in cevaben bunların Türk olduğunu söyledikten sonra yemin ederek, "Onlar atlarını mutlaka Müslümanların mescitlerine bağlayacaklardır" buyurduğu rivayet edilir.³⁵

Aynî'den bir asır önce yaşayan İbn Kesir'e (774/1372) göre ise, bu hadisten kastedilen Türkler, sahabenin savaştığı, kendilerinden ganimet alıp, kadınlarını ve çocuklarını esir aldığı kavimlerdir. Hadisin zahirinden bu savaşların kıyamet alâmeti olması gerektiği anlaşılır; bu durumda da söz konusu hadiseler kıyamete yakın ve hemen önünde vuku bulması gerekir. Bu savaş belki de Müslümanlarla Türkler arasında büyük bir savaş olarak gerçekleşecek ve savaşın sonunda da Ye'cüc ve Me'cüc çıkacaktır.³⁶

Sahavî (902) gibi bazı âlimlere göre de Türklerin Müslümanlarla savaşları birkaç defa olmuştur. Ona göre bunlardan biri de Emeviler zamanında vâki olmuştur.³⁷ Daha sonra tarihi hâdiseler şöyle sıralanır: "Müslümanlarla aralarında sed vardı. Sonra azar azar o sed açıldı. Müslümanlar arasına sızmaya başladılar (Müellif Türkleri Ye'cüc ile aynı kabul etmiş görünüyor) Çok güçlü ve kuvvetli oldukları için Müslümanlar onlardan bazı esirler edindiler. Hatta Mu'tasım'ın askerlerinin çoğu Türklerdendi. Sonra Türkler tamamen hâkimiyeti ellerine geçirdiler. Oğlu Mutevekkil'i öldürdüler. Sonra birer birer evladını yok ettiler Deylem ülkesi karıştı. Ayrıca Samanîlerin Sultanları da hep Türk idiler. Bunlar Acem ülkelerine hâkim oldular; bu bölgeye önce Sebüktekin'in oğulları, bunlardan sonra da Selçuklular hâkim oldular. Hâkimiyetlerini zamanla Irak, Şam ve Rum illerine kadar genişlettiler. Ali Zengi ve taraftarları Şam'da idi. Bunun devletinde de Türkler'in etkinliği arttı ve yönetime egemen oldular. Mısır, Şam, Hicaz'ı ele geçirdiler... Bu olaylar 5. hicrî yılda oldu. Sonra da Cengiz Han zuhuru ile bu bölgelerde mahvedilmedik ülke kalmadı. 656/1258 yılında son Abbasî halifesi onların elinde can verdi. Yine aynı müellife göre bunca tahrip yapan, yıkan, yakan, katleden Cengiz Han'ın son kralı Timurlenk'tir. Bu padişah da Rum ve Hind diyarına girmiştir. Böylece Hz. Peygamber'in "Ümmetimi ilk selbedecek olan Kantura melikleridir" sözü açık mucize olarak gerçekleşmiş oldu.³⁸

b- Huzlar (Guzlar):

Hız. Peygamber'den yine bizzat Ebu Hüreyre'den nakledilen aynı mahiyetteki hadisin Buharî rivayetinde "Sizler yüzleri kızıl, basık burunlu, küçük gözlü, yüzleri sanki kat kat derinin dövülmesiyle kalınlaştırılmış sağlam ve kalın deri kalkan gibi, nalinleri kıl acemlerden Huz ve Kerman halklarıyla savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır" şeklinde ifade edilmiştir.³⁹

Hadiste geçen Huz ve Kerman halkının kimliğinin tespitinde yine bir çok görüş ortaya atılmıştır. Bunların Türk olmadıkları, bu özellikler Asya halkının özellikleri olmadığı, zira Kerman (Kirman)'ın Horasan ile Hind denizi Acem Irak'ı ile Sicistan arası bölgenin ismi olduğunu belirtenler olmuştur. Kelimelerde tashif iddiaları gündeme gelmiş, bu iki boyun iki Türk boyu olduğu söylenmiştir.⁴⁰ Kanaatimizce sözü edilen boylar, ya bizzat Ebu Hüreyre veya daha sonraki bir ravi tarafından yapılan bir tasarruftan kaynaklanmıştır. Hadiste muhtemelen Hz. Peygamber kavim kelimesini kullanmış, özellikleri benzemesi sebebiyle bu tasvir zamanla Türkler olarak nitelenmiş, hatta Türk ırkının iki boyu olan "Huz" diye hadise yansıyan kelime de -ki bildiği gibi "Guz, Oğuz" olduğu çok açıktır- zamanla Türk kelimesi yerine, Türklerin bir boyunun ismi olarak yansımış olmalıdır. Kerman diye hareketlen ve başka okunuşları da bulunan kelime de muhtemelen "Kirman" bölgesini ve dolayısıyla o devirde bu bölgelere hâkim olan Oğuz ve diğer Türk boylarını ifade etmektedir.

c- Kıyamet Öncesi Yapılacak Savaş

Hadislerde sözü edilen büyük savaşın hangi savaş olduğuna dair farklı devirlerde farklı görüşler serdedilmiştir. Memluklu dönemi alimleri bu belanın Tatar belası, yani Cengiz Han'ın İslam dünyasını yakıp yıkmaması, halifenin öldürülmesi ve Ayn-ı Câlut savaşı olduğunda hemen hemen müttefikler. Yalnız Cengiz Han ile Gazan Han'ı karıştırıp, Müslüman bir Hakan olan Gazan Han'ın hadislerde bahsedilen kavmin başı olarak görenler de vardır. Ancak büyük Türk tarihçilerinden Aynî, bütün bu zihni karıştıran bilgileri önce sıralayıp daha

³⁵ Aynî, Umdetü'l-Kârî, XIV. 281.

³⁶ İbn Kesir, K. En-Nihâye evi'l-Fiten ve'l-Melâhim, I. 8.

³⁷ Muhammed b. er-Rasul el-Huseynî, Kıyamet Alametleri, Ter. Naim Erdoğan, İst. Tarihsiz.

³⁸ Muhammed b. er-Rasul, s. 82.

³⁹ Buharî, Menakıp, 95, no, 3590.

⁴⁰ Aynî, Umdetü'l-Kârî, XVI. 182-183.

sonra da bunların baştan sona yanlış olduğunu belirttikten sonra doğrusunu şöyle anlatır: “ Bunlar ne Huz, ne Kerman halkıdır; bu tahribatı yapanlar Cengiz Han’ın evlatlarıdır. Cengiz Han’ın hükümdarlığı 599 h. senesinde başlamış, sonra yükselmeye ve büyüme devam etmiş, sekiz yüz (bin kelimesi yok, düşmüş olabilir) süvarisiyle savaştıkları kadar ordusunu büyütülmüştür”. Daha sonra Cengiz Han’ın vahşice işgallerini ve hangi şehirleri aldığını belirtir ve “Bağdat’a girip orayı tahrip eden ve Halife Mu’tasım Billah’ı 657/1259 yılında öldüren Cengiz Han değil, Helavun (Hülâgu) b. Tuluhan b. Harhan’dır. (Tarhan)”. Zira Halavun Halep’i işgal edip, taş üstünde taş bırakmadığını, İslam kanının mebzül olduğunu, yüz bin civarında kadın ve çocuğun esir edildiğini⁴¹ anlatır (657). (Bundan sonra Hile ve Vasit işgal edildi. Musul Hülâgu’ya bağlılığını bildirdi. Şam ve civarını da kısa sürede ele geçiren Moğollar asker ve sivil halkın büyük bir kısmını kılıçtan geçirmişlerdir.) “Buradan Humus’a geçip orada otağını kuran Helavun, en büyük komutanı Ketianu’yu (Kıtboğa) Mısır’ı alması için gönderdi, her bir tümeni (tûman) on bin askerden oluşan on iki tümenin başına geçirerek Mısır’ı alması için görevlendirdi. O sırada Mısır Hükümdarı Melik Muzaffer’idi. Kral Muzaffer on iki bin kişilik bir ordu teçhiz edip bu orduyu (Kutuz komutasında) Ayn-ı Câlüt mevkiinde karşıladı. Allah ona Tatarlara kaşı yardım etti, onun inayet ve yardımı ile 658 (/1260) senesi 25 Ramazan Cuma günü hezimete uğrattı. Ketianu ile beraberindekilerin çoğu savaşta katledildi, kaçabilenler de geçit ve sahralarda öldürüldü” der. Daha sonra şarihlerin karıştırdığı Mahmut Ğazan Han’ın kimliğini açıklayarak, onun Cengiz Han’ın tülkesine Irakeyn ve civarında Halâvun’un oğlu Beydüş Turğay’dan sonra hükümdar olduğunu, nesebinin Kâzan b. Ergûn b. Abğa b. Helâvun olduğunu ve 703/1303 de öldüğünü belirtir. Kazan Han ile savaşmak için yola çıkan, fakat askerlerinin (ğılman ve etbasının) çoğunu öldüren şiddetli soğuk sebebiyle geri dönenin Melik Nâsir olduğunu (700 yılında) belirttikten sonra, 702/1302 senesinde tekrar Tatar hareketi için savaşa çıktığını, bu savaşta Nasir’in, Kazan’ın en büyük komutanı Kutlu Şah ile yaptığını ve neticede Melik Nasir’in savaşı kazanarak Tatarların hezimete uğradığını ve Müslüman ordularının muzaffer olarak döndüğünü anlatır.⁴²

Hiz. Peygamber’den nakledilen bir çok hadiste, müteaddit defalar çeşitli ülke ve kavimlere karşı Müslümanların sefer yapacağı bildirilmiştir. Bunlar arasında deniz seferine katılanların ve Kayser’in şehrine (ki bu şehir şerhlerde Kostantiniyye olarak tefsir edilir) sefer yapacakların bağışlanacağı,⁴³ Kisra’nın hazinelerine sahip olunacağı⁴⁴, Yahudilerle savaşılacağı⁴⁵, yukarıda bahsettiğimiz gibi, Türklerle savaşılacağı bildirilmiştir. Hiz. Peygamber “Arz hazinelerinin anahtarlarının da kendisine verildiğini” ifade etmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla dinî, siyasî ve askerî bu türden hedeflerin gösterilmesini, belli olaylarla özleştirmenin, buradan hareketle de kıymet hükümleri çıkarmanın yanlış olduğunu düşünüyörüz.

2- HADİS EDEBİYATINDA TÜRK KAVRAMININ MENŞEİ PROBLEMİ VE TÜRKLERİN İLK ATASI

a- KANTURAOĞULLARI

Hiz. Peygamber’den nakledilen muhtelif hadislerde pek yakında çıkacak olan Kantura oğullarından bahsedilmiş, bu toplumun Müslümanları Irak topraklarından sürüp çıkaracaklarını haber vermiş, bazı tarıklarda mülk ve saltanatı ümmetinin elinden ilk çekip alacak olanlar olarak belirtilmiş, hatta Dicle denilen yere konaklayacakları dile getirilmiş, bazılarına göre Basra’ya, bir başka tarıkda Horasan ve Sicistan halkını önlerine katıp süreceklerinden bahsedilmiştir.⁴⁷ Bazı hadislerde de Kanturaoğullarının bu ümmetin idaresini uzun süre

⁴¹ Bakz. Aynî, Umdetü’l-Kari, XVI. 182-183.

⁴² Aynî, XVI. 183-184. Moğol işgal ve katliamları ile ilgili krş. İbn Kesir, el-Bidâye ve’n-Nihâye, XIII. 168 vd, Mısır, 1932; Olayların hadislerle ilişkisi konusundaki farklı ve hissî tevilleri ve tahmilleri için bkz. Kitapçı, Hiz. Peygamber’in Hadislerinde Türkler, s. 143-152.

⁴³ Buhârî, Cihad, 93. Bu şerefe ilk nail olanın Hiz. Muaviye, arkasından da oğlu Yezid’in hicrî 52 senesinde İstanbul’a sefer düzenlediği için bu iki halifenin hadiste tebşir edilen faziletleri tartışma konusu olmuştur. Bu gazâda Ebu Eyyub el-Ensari’nin İstanbul önlerinde şehit düştüğü ve vasiyeti üzerine Kostantiniyye’nin kapısı önlerine defnedildiği de anlatılır. Hatta İbn Hacer, şöyle bir bilgiyi de nakleder: “Anlatılır ki: Rumlar bundan sonra Ebu Eyyub (r.) ile yağmur duasında vesile (istiskâ) eder oldular”. (İbn Hacer, Feth, VI. 202).

⁴⁴ Buhârî, Menakıb, 100, no, 3595.

⁴⁵ Buhârî, Cihad, 94.

⁴⁶ Buhârî, Menakıb, 102, no, 3596.

⁴⁷ Ebu Davud, Melâhim, 20, no, 4306; Ahmed, V. 40, no, 20684-5, V. 44, no, 20725-6; İbn Ebî Şeybe, Musannef, VIII.675-677, Beyrut, 1409/1989; Hakim, Müstedrek, IV. 522; Kenzü’l-Ummal, II. 1857, no, 38461.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

ellerinde tutacağından söz edilmiştir. Hadis-i Şerif otoriteleri, bundan kastın Türkler olduğunda hemfikirlerdir. Kaynaklar tarandığında Kantura'nın, Hazreti İbrahim'in hanımlarından birinin adı olduğu görülür. İbrahim aleyhisselamın bilinen üç hanımı vardır. Sare, Hacer ve Kantura... Bunlardan Sare; Hz. İshak'ın, Hacer; Hz. İsmail'in, Kantura da altı erkek evladın annesidir.

Tevrat'ta Hz. İbrahim'in babası olarak geçen Terah adının, Turhan veya Herodot'ta geçen TYRRHEN kelimesiyle ilgisi kurulmuştur. Terah, Eber'in torunlarından. Kaldı ki, İslam'da Hz. İbrahim'in babasının adı Âzer (Hazar-Âzerî) olarak bilinir. Hz. İbrahim'in karısı Sârâ, cariyesi Hacer'den başka Ketura (Kantura) adında bir eşi daha vardı. Bu kelimenin Han-ı Turan ve Hanım Turhan (Türk Hakanının kızı) anlamına geldiği belirtilmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinde müslüman olan Türkler, "İbrahim atamız, İsmail amcamız" derler, böylece Kantura'nın oğullarından geldiklerini belirtmek isterlerdi.⁴⁸ Tevrat metni "İbrahim bir kere daha evlendi, onun bu yeni karısının ismi "Ke-tu-rah" idi" şeklindedir.⁴⁹

Nitekim Tevrat'ın bildirdiğine göre Hz. İbrahim, hanımları Hacer ve Sare'nin ölümünden sonra "başka bir kadın daha aldı, onun adı Ketura idi. Ona, Zimran'ı, Yokşan'ı, Medan'ı, Midyan'ı, Yişbak'ı ve Şuah'ı doğurdu."⁵⁰ Hz. İbrahim İsmail'e yüklediği misyon görevi ile Mekke'ye gönderdiği gibi, bu evlatlarını da vahdaniyeti yaymaları için çeşitli bölgelere gönderir.⁵¹

İslam tarihi kaynaklarına da giren Kantura'nın, Hz. İbrahim'in evlendiği Türk prensesinin ismi olduğu iddia edilmiştir. Kantura oğullarının da annelerine nispetle isimlendirildikleri, bunların da Türkler olduğu hemen hemen ilgili kaynakların hemfikir olduğu bir husustur. Moğol ve Tatarların da aynı soydan geldiğini söyleyenler de vardır.⁵²

"Kantura" kelimesinin anlamı hakkında bir bilgi henüz tespit edemedik. Ancak sonundaki "Ra", Eski Mısır'da güneş tanrılarına inanılırdı ve bu tanrılardan bazıları "Ra" da birleşmişlerdi. Meşhur "Amon-Ra" da birleşmiş Güneş tanrılarını ifade ediyordu.⁵³ Güneş tanrı inancı sami kavimlerde de görülmüştür. Şamaş, Samilerin güneş uluhiyeti olarak; Kuzey Samilerde erkek, Araplarda dişi kabul edilirdi.⁵⁴ Bu bilgilerden hareketle "Ra" kelimesinin kadın veya kızlığı ifade eden bir kelime ihtimalini bize çağrıştırdı. Şayet bu "Ra" kız veya kadın anlamına geliyorsa, bu takdirde "Kantura kelimesinin" "Kan" veya "Kant" hecesi de Arap hançeresine veya fonetiğine uyumuş "Han" kelimesine tekabül ettiğini ve kelimenin "Han-kızı" anlamına geldiğini bir tahmin olarak söyleyebiliriz. Bu takdirde "Kantura"nın bir Türk hakanının kızı olduğunu ve bundan doğan çocuklara da "Han-kızının çocukları" şeklinde nispet edildiği ortaya çıkar. Bugün Orta Asya ve Kafkas Türk halklarında kadın isimlerinin bir çoğunun sonunda "-ra" eki vardır ki, bu kullanım da, bu anlayışımızda bize bir fikir verdi. Bunlara ilaveten bu tebliğimizi sunduğumuz sempozyuma Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden gelen iki akademisyene "Kanturâ" kelimesini sordum. Onlar bu terimin kendi ülkelerinde iki ayrı izsim olarak kullanıldığını söylediler. İlk kısmı bilinen "Han" anlamında, ikinci kısmı da "tore-töre" şeklinde anlayıp, anlamını da "Toplum veya millet yönetimini üstlenen yönetici veya bey" şeklinde açıkladılar. Ancak "Tore'nin" Hakandan daha küçük bir yönetici konumunda olduğunu da ilave ettiler.

"Hazreti İbrahim'in Hacer'den doğan oğlu İsmail aleyhisselamdır. Allahü Tealanın verdiği emir üzerine Hazreti İbrahim tarafından bugünkü Kabe'nin hemen yanı başında görevlendirilen İsmail aleyhisselam, yerli toplumlardan olan Cürhümîlerden bir kızla evlenmiş ve bunun soyundan gelenler giderek büyük bir güç olmuşlardır ki, zamanla Nabtiler (M.Ö. IV. /MS. II.yy), Palmirana/Tedmur (MÖ.3.000-MS.275) gibi dönemlerinin güçlü devletlerini kurmuşlardır.

Hazreti İbrahim'in ikinci oğlu İshak'tan olan torunu Hazreti Yakub'un 12 oğlunun soyundan gelenlere İsrailoğulları adı verilir. Yakub aleyhisselamın diğer ismi İsrail olduğu için bu isimle anılmışlardır. Bunlar Musa aleyhisselamın Mısır'dan çıkarılmasından sonra Filistin'de İsrail ve Yahuda devletini kurmuşlar, Hazreti

⁴⁸ www.biroybil.com Erişim: (20.03.2007).

⁴⁹ Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türkler, s. 134 (Bible, Genesis, s. 28; Taberi, I. 312).

⁵⁰ Tevrat, Tekvin, 25/ 1-3, İbrahim Bölümü.

⁵¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, Dinler Tarihi, s. 67, Isparta, 2002.

⁵² Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türkler, s. 133-135. 'İbnü'l-İbrî, Tarihu Muhtasari'd-Düvel, s. 14, Beyrut, ts, Asım Efendi, Kamus Tercümesi, II. 646... dan nakledilmiştir).

⁵³ Ekrem Sarıkçıoğlu, Din Fenomenolojisi, s. 30, Isparta, 2002.

⁵⁴ A.e. s. 31.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

Süleyman döneminde de Yemen'deki Sebe devletini yeniden organize etmişlerdir. (M.Ö. 900 senesi) Bundan sonra bir daha toparlanamamışlardır.⁵⁵

Hazreti İbrahim'in Kantura isimli üçüncü hanımından olan erkek evladı vahdaniyeti tebliğ etmek için Horasan'a göndermek istediğinde çocukları ağlaşırlar ve "Kardeşimiz İshak'ı kendi yanında bırakıyorsun, İsmail'i de kutlu bölge / Mekke'de bıraktın. Bizi neden çok uzaklara gönderiyorsun?" derler. Hazreti İbrahim de onlara gitmeleri gerektiğini izah ederek; "Kuraklığı çok olan bir beldeye gideceksiniz. Size öğreteceğim şu duayı sıkışınca okursanız inşallah yağmur yağacaktır" diyerek bir dua öğretir. Çocuklar Horasan'a yerleştikten uzun bir süre sonra büyük bir kuraklık yaşanır. Çaresiz kalan halk, bunlara başvurunca öğrendikleri dua sebebiyle yağmurun yağmasına sebep olurlar. Bunun üzerine insanlar, bu iş ancak hanların işidir diyerek bu çocukların ve soyundan gelenleri han kabul ederler. Öyle ki, kanlarının yere düşmesini bile bir felaket olarak gördüklerinden hiç ilişmezler. Bu adet daha sonra han sülalesinden idam edilmesi gerekenlerin kılıçla değil yay kirişi ile boğmak usulünün doğmasına neden olur. (Bu adet Göktürk devlet geleneğini takip eden Selçuklu ve Osmanlıda da aynen devam etmiştir.) Kaynaklarda buna benzer bir başka olaya rastlıyoruz. Eski Türklerin elinde "Yada Taşı" denilen bir taş vardır. Bunun aracılığı ile yağmurun yağdırıldığından bahsedilir. Yerli yabancı gezginler, bunu bizzat gördüklerini naklederler. Bu taş yüzünden sık sık boylar arasında çatışmalar çıkmıştır.

Orkun kitabelerinde güç zamanlarda Yaraticı'nın, Semavi kaynaklı bir kahraman göndererek Türklerin imdadına yetiştiği kayıtlıdır. Kitabelerde; "Ben Tanrı'dan olma....." gibi ifadeler geçmektedir. Bu, Hakan'ın ancak Allah'ın tasvib ve desteği ile hakan olabileceğini gösterir. Yine eski kaynaklarda, ancak Tanrı tarafından "kut verilmiş kişilerin hakan olabileceği" de kayıtlıdır. Nitekim Hun Hakan'ı Mete'nin Tanrı'dan kut alarak Hakan olduğu kayıtlıdır.

Hazreti İbrahim'in bu çocukları Horasan'a göndermesinin sebebini annelerinin Orta Asya kökenli olmasında aramak lazımdır. Hazreti İbrahim'in ve Sevgili Peygamberimizin hayatları incelendiğinde, birisini bir bölge veya topluluğa gönderdiklerinde o kişinin o bölgeden veya topluluktan olmasını dikkate alırlardı. Zira gidilen yerde hazır bir ortam bulunmuş olacaktı.

Hazreti İbrahim'in yaşadığı tarih olarak M.Ö. 2000'li yıllar gösterilmektedir. Eğer bu doğru ise bunun hemen akabinde Türklerin millet olarak belirgin bir şekilde ortaya çıktıkları ve devlet kurdukları görülür ki; bu da M.Ö. 1500-1000 yılları arasındadır. Bu tarihler dünya tarihinin kavşak noktalarından birisidir. Bu yıllardan itibaren eski milletler sahnedan çekilip birer birer erirken üç ana koldan gelişen üç ayrı millet dünya siyasetine yön verir olurlar. Birincisi İsrailoğullarıdır. Üçüncü kol bunlardan çok uzakta Türkistan'da ağırlıklarını koymaya başlamıştır. Bunlardan İsmailoğulları ve Türklerin hayat şartları birbirlerine benziyordu. Kuraklıkların şiddetli geçmesi, birinde çöl, diğesinde bozkırların, halkların milli karakterlerini dış tehlikelerden koruması hep birbirine benzemektedir.⁵⁶

İbn Hacer Türklerle ilgili hadisin şerhi sadedinde Türkler hakkında şu açıklamayı yapar: "Sahabe zamanında şu hadis meşhur idi: "Türkler sizi bıraktıkça, siz de onları bırakın (onlarla savaşmayın)." Taberâni bunu Hz. Muaviye rivayeti olarak kaydeder. Hz. Muâviye: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle söylediğini işittim!" demiştir. Ebu Ya'la aynı hadisi bir başka vecihten olmak üzere Muaviye İbnü Hudeyc'ten rivayet eder. İbnü Hudeyc der ki: "Ben Hz. Muaviye'nin yanında idim. Ona valisinden Türklerle karşılaştıklarına ve onları hezimete uğrattıklarına dair bir mektup gelmişti. Hz. Muâviye bu habere öfkelenmişti. Sonra amiline: "Benden emir gelmedikçe onlarla savaşmayın, çünkü ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Türkler, Arapları sürececek ve yavaş otunun bittiği yerlerde onlara yetişecek" dediğini işittim. Bu sebeple onlarla savaşmaktan hoşlanmıyorum."

Müslümanlar, Emevîler zamanında Türklerle savaştılar. Müslümanlarla onlar arasında büyük mesafe vardı, yavaş yavaş ülkeler fethedilerek açıklık kapandı. Türklerden çok sayıda esir alındı. Türklerde büyük bir güç ve şiddet bulunduğu için melikler onlara sahip olma hususunda aralarında adeta yarış yaptılar. Öyle ki, Mu'tasım zamanına gelindiğinde askerlerin çoğunluğunu onlar teşkil etti. Zamanla Türkler Melik'e galebe çaldılar, oğlu Mütevekkil'i öldürdüler, sonra birer birer onun çocuklarını öldürdüler. Keza Samanîlerin melikleri

⁵⁵ Bu üç Peygamberin çocuklarının ismi ve nesli için bkz. Tevrat, Tekvin, 25. bölüm vd. s. 23-24.

⁵⁶ www.Biyografi.net (Erişim: 20.03.07, saat 14).

de Türklerdendi. Böylece acem diyarlarına da galebe çaldılar. Bu diyarlara sonraları, önce Sebüktekin hanedanı, bunların peşine de Selçuklular hâkim oldu. Hâkimiyetleri Irak, Şam ve Rum diyarlarına kadar uzandı. Bunların takipçileri Zengîler, onların takipçileri da Eyyübîler olarak devam ettiler. Türk soyundan olan bu halk çoğalarak Mısır, Şam ve Hicaz diyarlarına hâkim oldular. Bunlar hicrî beşinci yüzyılda Ğuz (Oğuz) Selçuklulara karşı hücumu geçip memleketi harap, insanları perişan ettiler. Derken Büyük Musibet (et-Tammetu'l-Kübra) Tatarlardan geldi: Hicrî altıncı yüzyıldan sonra Cengiz Han çıktı ve dünyayı ateşe verdi.⁵⁷ Bilhassa Meşrik tarafları büyük ekseriyeti ile bu felakete maruz kaldı. Onların şerrinden nasibini almayan belde hemen hemen yoktu. 656'da, Bağdat'ın harapedilip son Abbâsî halifesi Mu'tasım'ın onların eliyle öldürülmesi vukua geldi. Bunların geri kalanları, topal manasına gelen Leng lakabıyla meşhur Timur adındaki kişi gelinceye kadar tahribata devam ettiler. Timur, Şam diyarına geçti, oraları talan etti. Şam nehrini yakıp harabeye çevirdi. Batı'da Rum, doğuda Hind diyarlarıyla bunlar arasındaki yerlere hâkim oldu. Allah onu alıp, çocukları arasına tefrika sokuncaya kadar hâkimiyeti devam etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünde haber verdiği hususların hepsi böyle zuhur etti. "Ümmetimin hakimiyetini ilk defa ortadan kaldıracak olan Benû Kantûra'dır." Bu hadisi Taşerâni, Hz. Muaviye rivayeti olarak kaydetmiştir. Benî Kantûra'dan murad Türklerdir. Ayrıca dendiğine göre, Kantûra, Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın bir cariyesinin adıdır. Bundan bir kısım çocukları oldu. Bunlardan Türkler çoğaldı. Bu rivayeti kaydeden İbnu'l-Esir, makul bulmaz ve reddeder. Ancak, el-Kamus

⁵⁷ Bu tahribatı yapanların Türkler olduğu noktasında İslam kaynakları söz birliği içindedirler. Ancak bunların sadece Moğol mu, yoksa içinde Türklerin de bulunduğu karışık bir ordu mu, veya "Moğol Türkleri mi" olduğu konusunda tartışmalar devam etmektedir. Söz konusu tahribat ve katliamın tesirleri uzun asırlar boyu devam etmiştir. Günümüzde de farklı bir bakış açısıyla göçebe Türk kabilelerini kaba ve sertlikle suçlayarak; merhametsizce savaşmaktan, insafsızca yakıp yıkmaktan başka iyiliklerinin olmadığını, ne hikmet, ne de siyaset alanında ilim ve medeniyetten haberleri bulunmadığını, süratle İslam'a girseler de, kalplerine imanın girmediklerini ve Müslümanları değil kardeş kabul etmek, aksine onları kendilerine kul köle yaptıklarını, onlara hiç acımadıklarını, hiçbir ilim ve medeniyet tesis etmediklerini, aksine ilim ve medeniyetin kökünü kazıdıklarını söyleyenler mevcuttur. (Ahmed Emin, Züamâü'l-İslah fî Asrı'l-Hadis, Mukaddime, s. 5.) Cahiliye zihniyetinin ırkçı söylemiyle hakikate gözünü kapayan bu tür yaklaşımlar, Türklerin İslam'ın bayraktarlığını Arapların ellerinden almalarıyla birlikte, hem ilim hem de dünya medeniyetini önemli katkıları hazmedemeyen kin ve buğzun çağdaş yansımından başka bir şey olamaz. Sadece bir belgeyi burada zikretmekle yetinelim: Üçüncü hicrî asır medeniyet tarihçilerinden İbn Kuteybe, Horasanda Türk doktorlardan birini gördüğünü, bu doktorun kendi halkı arasında gerçekten büyük veya saygıdeğer bir itibar gördüğünü, sıtma, felç gibi hastalıkları tedavi ettiğini ve mütercimi vasıtasıyla bu tedavinin nasıl yapıldığını nakleder ki, bu asırda böylesine bir doktorun Türkler arasından çıkması bu milletin medeniyete katkılarının ne kadar büyük olduğunu gösterir. (İbn Kuteybe, Te'vilü Muhtelifü'l-Hadis, s. 330). Gazâlî (505/1011)de Türkleri Arapların kaba saba takımlarıyla (eclâf= kafasızları) ile denk tutup, sürü insiyakıyla hareket ettiklerini belirtir. Aralarında biri iş ve sanatta akıl ve dirayet yönünden sıvrılırsa, tabii olarak onu kendilerine lider yaptıklarını hatırlatır. "Türkleri ihtiyarlarına saygıda (tevkir) aşırı gittiklerini görürsün. Bunun sebebi tecrübenin yaşlıları kendilerinden ayıran temel ayrıcalıkları olmasıdır; haliyle bu da ilmin artmasıyla olur. Hz. Peygamber bu sebepten şöyle buyurdu: Kavmi arasında ihtiyar, ümmeti arasındaki peygamber gibidir". (El-Gazâlî, Mizânü'l-Amel, s. 332-333). İbn Teymiyye de, Cengiz Han'ı kâfir Türklerin hakanı (meliki) olarak nitelendirir, Rafizilerin hem Cengiz Han'a, hem de torunu Hülgü'ya, Horasan, Irak, Şam'da Müslümanlar aleyhine yardım ettiklerini, halbuki bu "kafir Türklerin" bu bölgelerde aşağı yukarı 10 milyon müslümanı katlettiklerini, İslam'ın tarihinde Tatar destekli kafir Türklerin yaptığı bu katliamın (melhame) benzerinin asla görülmediğini iddia eder. (İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne, III. 38, Bulak, 1321). Aynı iddiaları yine Rafizileri tenkit ederken dile getirir ve bunların sadece "kafir Türklere" değil, Hıristiyan ve Yahudilerle de işbirliği yaptıklarını söyler. (İbn Teymiyye, Minhâc, I. 5). Haşrin cismanî mi, yoksa ruhî mi olduğu konusunu tartışırken de, cismanî haşri inkar edenler arasında, Arap, Yunan, Hind, Türk ve diğerlerini de sayarak, bunları da ehl-i küfür olarak niteler. Ona göre bunlar Aristo yandaşlarıdır. Farabî ve taraftarları da bunlara örnek olarak zikreder. (İbn Teymiyye, el-Cevabü's-Sahih, IV. 100). İbn Teymiyye her vesile ile Türklerden bahsederken sürekli Küfür ehli olarak nitelemiştir. (İbn Teymiyye, el-Furkân beyne Evliyaü'r-Rahmân..., s. 11-12, Beyrut, 1402/1982). Bunlara mukabil Türklerin medeni bir hayata ve ciddî ve köklü bir devlet geleneklerine sahip olduklarını anlatan Aynî, Türk boylarını, fizikî özelliklerin renklerini ve özellikle Türkmenleri (ki bunlar Oğuzlardır der) ve bunların boylarını bayrak olarak kullandıkları özel işaretleri ile birlikte tek tek sayar. Bu bayraklarının işaretlerini de meşhur tarihinde çizer. (Aynî, İkdü'l-Cumân, Süleymaniye Kütüphanesi, Beşir Ağa, n0: 454, varak, 451a/b.)

Diğer bir yaklaşım da, Tunuslu çağdaş bir Müslüman yazardan gelmiştir. O da İstanbul'da (Âsitâne) bulunan çok sayıdaki nadir el yazması eserin yakılması ve kaybolmasından endişe ederek, Ankara erkânının bunları Avrupa'ya satmasını; bu eserlerin böylece "İslam'a ve onun ilim ve kitaplarına yönelebilecek kötü niyetli saldırganların kötülüklerinden korunmuş" olmasını temenni etmektedir. Birleşmiş milletlerin de bu konuda gereken titizliği göstermesini de bu temennilerine eklemektedir. (el-Kettâni, et-Terâfîbü'l-İdariyye, II. 461). Ancak o zamandan beri Bulgaristan'a satılan arşiv belgeleri dışında, bu İslamî kültür hazinesi bu necip Türk milletinin gözetim ve denetimi altında bütün ilim ve medeniyet âleminin hizmetine sunulmuş ve sunulmaya da devam etmektedir.

yazarı bunun doğruluğunda kesin kanaat beyan eder. Benî Kantûra'dan muradın Sudanlılar olduğuna dair başka görüş kaydeder.⁵⁸

b- Hadis Edebiyatında Türk Kelimesinin Menşei

Hadiste geçen "ümmetim" tabiriyle, Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümmet-i nesebi kastedtiği, "ümmet-i davet"i kasetmediğini belirten İbnu Hacer, Türkler hakkında ilgili babta şu açıklamalara yer verir: "Türklerin aslı hususunda ihtilaf edilmiştir. Hattâbî: "Onlar Benû Kantûra (Kantûra evladları)dır. Kantûra Hz. İbrahim'in cariyesi idi. Lügatçi Kürâu'n-Neml: "Bunlar Deylemdir" demiştir. Ancak, "Onlar Türklerden bir cinstir, Ğuz da öyle" denilerek bu görüş tenkid edilmiştir. Ebu Amr: "Türkler, Yafes'in zürriyetindedir. Bunlar birçok boylara ayrılır" demiştir. Vehb b. Münebbih der ki: "Onlar Ye'cüc ve Me'cüc'ün amca çocuklarıdır. Zülkarneyn, seddini inşa ettiği zaman, Ye cüc ve Me'cüc'den bir kısmı orada bulunmuyorlardı, onlar terkedildiler. Böylece kavimleriyle birlikte (seddin dahiline) giremediler. Bu sebeple (terk kökünden olmak üzere) onlara Türk denildi." Türklerin Tübbâ neslinden oldukları da söylenmiştir. Keza Efrîdun b. Sam b. Nuh zürriyetinden oldukları veya Yafes'in kendi sulbünden oldukları veyahut İbnu Kûmi b. Ya'fes zürriyetinden oldukları da söylenmiştir.⁵⁹

İbn Kuteybe (276/889) de, Sakalibe, Bürcân ve Esbân'ın Yafes'in çocukları olduğunu ve bu kavimlerin Rumlardan önce Rum diyarında meskun olduklarını söyler ve Türk, Hazar, Ye'cüc ve Me'cüc'ün babalarının da Yafes olduğunu iddia eder.⁶⁰ Türkler hakkındaki bu telakkiler takriben bir asır sonrası da devam ettiğini İbn Nedim'in verdiği şu bilgilerden tespiti mümkündür: Ona göre Türk, Bulğur, Bulğar, Burğuz, Hazar, Lâz ve Küçük (çekik) gözlü milletler (ecnâs) ile çiğ beyazların yazıları yoktur. Bulgar ve Tibetler dışında. Bu iki millet ise Çince ve Menâniyye yazarlar. Hazarlar ise İbranca yazarlar. İbn Nedim kendisine bir senedle ulaşan Mahmud (Hamud?) Harar et-Türkî el-Mekki'den (ki bu şahıs Tüzünüyyeden olup, yaşlanınca ülkesinden ayrılmıştır) nakledilen bilgiyi rivayet ederek şunları anlatır: Türklerin en büyük kralı (hakan), küçük krallardan (melik) birine mektup yazmak isterse, vezirini getirtir. Bir oku (nüşşâbe) ikiye ayırır. Vezir onun üzerine Türklerin ileri gelenlerinin anlayacağı hakanın irade ettiği ve kendisine gönderilenin de anlayabileceği manalara delalet eden bazı şekiller (nakş) nakşeder. Onun iddiasına göre az şekil çok manalara gelmektedir. Bu haberleşme türünü sadece karşılıklı iyi dilek teatisi, barış dilekleri, aynı zamanda savaşa çıkacakları zaman yaparlar. Bu üzeri yazılı okları, iyi muhafaza ettiklerini ve bundan dolayı vefalı davrandıklarını da zikreder. Allahü a'lem."⁶¹

Aynî de Türk kelimesi hakkında aynı bilgileri nakleder. Ancak İbn Abdi'l-Ber'in naklettiği şu bilgileri de ilave eder: "Türkler Yafes'in çocukları olup, şehir ve kalelerde meskun (medenî) bir çok boylara ayrılırlar; onlardan bazıları dağ başlarında ve saharalarda yaşarlar ve sadece avcılıkla geçinirler. Avlanamayan bineğinin (hayvanının) boyun damarını keser ve yemek için mırda saklar. Şahin ve karga yerler. Dinleri yoktur. Ancak Yahudi dinine girenleri de vardır. Bazıları da Mecusidir ki, bunlar çoğunluktadır. Kralları ipek kaftan ve altın taç giyer. Aralarında büyücü olanlar da vardır." Denilir ki: Diyerek naklettiği diğer bir görüş de ilginçtir. Bu rivayete göre Türkler Arap Hımyerlerdendir. Diğer rivayete göre Tübbâ' kavminin neslindedir (bekayasıdır). Bundan dolayı çocuklarının isimlerin Arapçalaşmış (Aribe arab) isimlerinden koyarlar. İşte bunlar, kendilerinin benzerlerini (misillerini) Arablardan, dillerinin acem, beldelerinin gayr-ı Arap olduğunu, ancak Acem ülkelerine girince acemleştiklerini iddia ederler. Nuh (a)'ın torunu Efrîdun dan geldiklerini ifade eden bir nakil daha yapar. Buna göre Abdüşşems b. Yeşceb Babil'e gelince Yafes'in oğullarından kızıl renkli bir kavime geldi. Onların hıkatini beğenmedi ve Babil esirleri arasına girmelerini istemedi. "Onları terk edin", dedi. Bundan dolayı bu millete Türk ismi verildi.⁶² Aynî, Sâid'in Tabakat isimli kitabında Türkler hakkında verdiği bilgileri de nakleder: Türklerin sayıları çoktur, ülkeleri geniştir. İslam ülkesi Horasan'ın doğu kıyılarından, Çin'in batısına ve Kuzey Hindistan'a, Kuzeyde ise en uzak şehirlere (aksa el-Ma'mur) kadar bir bölgeye yayılmışlardır. Yine Aynî, Türk, Çin, Sakalibe, Ye'cü ve Me'cüc'ün Nuh (a)'ın oğlu Yafes'in çocukları olduğunda neseplî âlimlerinin söz birliği

⁵⁸ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VII. 313-314,

⁵⁹ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, VI. 203, <http://kuzucuk.wordpress.com> (Erişim: 20.03.2007).

⁶⁰ İbn Kuteybe, el-Meârif, s. 13. Ye'cüc ve Me'cüc'ün Türklerden iki taife olduğu, Adem (a)'ın sülalesinden veya Türklerin Nuh zürriyetinden geldikleri ve bunların Zülkarneyn'in Seddi arkasında mahsur kaldıkları iddiaları için bkz. İbn Kesir, en-Nihâye, I. 48.

⁶¹ İbn Nedim, Fihrist, s. 30, Beyrut, ts.

⁶² Aynî, Umdu'tü'l-Kârî, XIV. 279.

olduğunu belirtir. Yafes'in yedi çocuğundan biri "Kûr", Türklerin pek çok boyu da "Kümer" oğullarıdır. Mesûdü isî Murucu'z-Zehab'de Türkleri tanır ve şöyle tasvir eder: Türklerin eklemelerinde ve vücutlarında esneklik, kavis; kemiklerinde yumuşaklık vardır. Öyle ki, okunu önüne atar gibi arkasına da atabilir, bu esnada kafasının arkası, yüzü, yüzü de kafasının arkası gibi olur.⁶³

İslam kaynaklarında Türklerin Zülkarneyn (a.) ile de ilişkisinden bahsedilir. Kur'ân-ı Kerîm'de ismi geçen Zülkarneyn aleyhisselam, dünyaya hâkim olmuş birkaç kişiden birisidir. Yaptığı seferlerden birinde güneşin doğduğu en uzak yere kadar gider. Burada mayası temiz, mazlum bir toplulukla karşılaşır. Bunlar komşuları olan Ye'cuc ve Me'cuc isimli toplulukların zulümlerinden şikâyet ederler. Hazreti Zülkarneyn, zalim topluluk ile bunların arasına büyükçe bir set kurarak şerhlerinden korunmalarını sağlar. Kaynaklarda mayası temiz bu topluluğun Türk milleti olduğu yazılıdır. Hazreti Zülkarneyn, İbrahim aleyhisselamla aynı yıllarda yaşamışlardır. Çıktığı seferlerden birinde Hazreti İbrahim'le görüşmüş ve bu sırada yaşı hayli ilerlemiş olan bu kutlu peygamberin hayır dualarını almıştır.⁶⁴

3- TÜRKLERDEN BAHSEDEN DİĞER HADİSLER

Döneminde hem Hz. Peygamber hem de Arapların Türklerin varlığından haberdar olduğunu, çeşitli deliller ile ortaya koyduktan sonra, muhaddislerin Türkler hakkındaki düşüncelerini tespit etmeye çalıştık. Hadis ve ilk dönem rivayet Edebiyatı içinde Türklerle ilgili yukarıda verdiğimiz haberlerden başka "hadis" formatına uygun rivayetler de mevcuttur. Biz bunlardan bulabildiklerimizi, hakkında yapılan tenkitlerle birlikte aktarmaya çalışacağız.

Ancak bu hadislerin "Arapların fetihlerdeki hızlarını kaybedip yavaş yavaş gayr-ı arap unsurun devlet hizmetine girmesi ve zamanla iktidarı bile ele geçirmesi Arap muhayyilesinde tesirini göstermesi" sonucu uydurulduğu iddia edilmiştir.⁶⁵

* "Size dokunmadıkça Habeşlilere dokunmayın, Türkler sizi rahat bıraktıkları müddetçe, siz de onları kendi hallerine bırakın dokunmayın."⁶⁶

Türlere dokunmayın hadisi hakkında İbn Hibbân, isnadında hadis uyduran Mesleme b. Hafs el-Esedî vardır der. İbnü'l-Cevzî, mevzudur ve bu hadisi Ebu's-Şeyh K. El-Fiten'de rivayet etmiştir. Ancak Teberânî iki ayrı senedle rivayet etmiştir.⁶⁷ Ancak her iki tarıkında da cerh edilen raviler vardır. Ebu Davud'un senesinde bulunan Ebu Sükeyne de meçhul bir adamdır.⁶⁸ Aynı hadisi mevzuatına alan el-Fettenî de hadisin mevzu olduğuna işaret eder. Ancak bu hadisin üç ayrı sahabeden gelen başka tarıkları olduğunu da belirtir.⁶⁹ Aliyyü'l-Kârî de (1014/) mevzu hadis kategorilerini sıralarken, bunlardan birinin de "Türkleri zemmeden, ... Memaliki zemmeden hadisler" şeklinde açıklar.⁷⁰

"Müşriklerle toptan savaşın" (9/Tevbe, 36) âyetiyle bu hadisi birlikte değerlendiren Hadis yorumcuları, ayetin mutlak, hadisin mukayyed olduğuna dikkat çekerek, hadisin ayetin umumunu tahsis ettiğini belirtirler. Bir başka görüşe göre, ayet hadisi nesh etmiş olabilir. Hadisin dokunmama noktasında niçin sadece Habeşlilerle Türlere tahsis edildiğinin cevabı olarak şöyle açıklama yapılmıştır: Habeşistan ve diğer ülkeler ile Müslümanlar arasında büyük bir çöl var; onların ülkelerine girildiğinde Müslümanların aşırı bir yorgunluk ve büyük sıkıntıya düşecekleri için bu ülkelere girmeleri teklif edilmedi. Türlere gelince, onların sıkıntısı şiddetli (be'sühüm şedid) ve ülkeleri soğuktur. İslam ordularını oluşturan Araplar ise sıcak bölge insanlarıdır; bundan dolayı da Türklerin

⁶³ Aynî, XIV. 279. Kirmanî, İrşadü's-Sârî, VIII. 113.

⁶⁴ Elmalî'lı da Türkler'in, Zülkarneyn tarafından yapılan seddin inşasına katılmış olabileceklerinden bahseder. (Hak Dini, IV. 3274-3292).

⁶⁵ Hakkı Dursun Yıldız, İslamiyet ve Türkler, s. 6.

⁶⁶ Ebu Davud, Melahim, 8, no, 4302

⁶⁷ Taberânî, Kebîr, no: 10389; Suyutî, el-Câmiü's-Sağîr, I. 19, Şam, ts.

⁶⁸ Şevkânî, el-Fevâidü'l-Mecmua, s. 416.

⁶⁹ El-Fettenî, Tezkiratü'l-Mevzuât, s. 114.

⁷⁰ Aliyyü'l-Kârî, el-Mevzuât, s. 119. Heysemî de hadisi rivayetleri arasına alır ve ravilerden biri hariç diğerlerinin hepsinin Sahih ricali olduğunu belirtir. Eserin muhakkiki ise, hadisin ravilerinden üçünün cerh edildiğini belirtir ve bunlardan birinin hadis uydurmakla tanındığını tespit eder. Dolayısıyla hadisin mevzu olduğunu ortaya koymaya çalışır. (Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, VII. 607, no: 12383).

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

ülkelerine girme sorumluluğu verilmedi. Bu iki sır sebebiyle girmeme emri sadece bu iki bölge ile sınırlandırıldı. Ancak onlar İslam ülkesine girerse, bunlarla da cihad etmek farz-ı ayın ve sonra kifâye olur.⁷¹

* “Âmir b. Vâile, Huzeyfe b. Esfîd'den naklen Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Kesik kulaklı Türk atlarının Necd hurmalarının dallarına bağlanmaları yakındır”.⁷²

* “Gözleri küçük, yüzleri enli bir kavim gelecek. Onların çehreleri sanki deri kılıflı kalkan gibidir. Ehl-İslam'ı yavşan otu biten bölgelere kadar sürerler ve onları siler süpürürler... Sanki ben onların atlarını mescidin sütunlarına bağladıklarını seyrederek gibiyim. “Ey Allah'ın Rasulü bunlar kimlerdir” diye soruldu. “Türklerdir” buyurdu.”⁷³

* “Koruma (Hıfz) on kısma ayrılmıştır, dokuzu Türklerde, bir cüzü diğer insanlardadır. Cimrilik de, on kısma ayrıldı; dokuzu Farslarda, biri diğer insanlardadır. Şecaat da on kısma ayrıldı; dokuzu Sudanlılarda, biri diğer insanlarda, haya da on kısma ayrıldı; dokuzu Araplarda, biri diğer insanlarda, kibirlenme de on kısma ayrıldı; dokuzu Rumlarda, biri de diğer insanlardadır.”⁷⁴

* “Türk Dilini öğrenin, zira onların hâkimiyetleri uzun müddet devam edecektir”. Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lugatü't-Türk'te rivayet ettiği bu hadis öncesinde “Bu Hadisi Hz. Peygamber'in Kıyamet alametleri ve ahir zaman fitnelerini, Türk ve Oğuzların (Ğüziyye) hurucunu zikrettikten sonra bu hadisi de söylediğini” belirtir. Ancak biz bütün taramalarımıza rağmen bu hadislerin sonunda söz konusu ilaveye rastlayamadık. Zaten kendisi de “Bu hadisi Buharâ imamlarından “sika” bir alim ve Neysâbur'un son (Hadis) imamından duydum; her ikisi de bu hadisi Hz. Peygamber'e dayandılar” demiştir ki, Hadis tekniği açısından “munkatı” niteliğindedir.⁷⁵

Yine Kaşgarlı Mahmud da Divanü Lügati't-Türk'de senedini İbn Ebi'Dünya'nın “Âhiru'z-Zeman” isimli kitabına dayandırdığı Türklerle ilgili bir Hadisi, İbn Ebi'd-Dünya'nın senedini Hz. Peygamber'e kadar ulaştırdığı bir rivayet zinciri ile şöyle rivayet ettiğini nakletmiştir:

“Benim Türk diye isimlendirdiğim ve doğu tarafına yerleştirdiğim bir ordum var. Bir kavmime öfkelenmişim zaman bunları o kavime musallat ederim”.⁷⁶

Bu hadis rivayet ve dirayet açısından hem illetli hem de mevzudur. Ancak bir başka açıdan devirlerindeki Türkler hakkındaki telakkiyi anlatmaktadır ve milletlerin ve muhitlerinin aynası mahiyetindedir. Nitekim Hülâgu, Bağdat'ı zapt ettikten sonra Halep Hükümdarı el-Melikü'n-Nasr'a yazdığı bir mektupta, Müslümanların uğradığı bu mağlubiyet ve zilletin sebebini şöyle özetler: Sizler haram yediniz ve imanınıza sadık kalmadınız. Birçok bid'atları meydana koydunuz...” diyerek kendilerinin müslümanların cezalandırıcıları olarak görmektedir. Yazdığı uzunca tehdit mektubunda bu hadise işaret ederek başlangıcında şöyle demektedir: “el-Melikü'n-Nasr bilir ki biz, (hicrî 656'da) Bağdat üzerine inip, Tanrının kılıcı ile orayı aldık ve oranın sahibini yanımıza çağırarak kendisine iki sual sorduk: Sorularımıza cevap veremedi. Bundan dolayı sizin Kur'an'ınızda “Allah hiçbir kavim elindeki nimeti, o kavim kendi kendisini bozmadıkça bozmaz” (Rad, 2) denildiği gibi, bizim azabımıza kendisinin yapmış olduğu işler yüzünden müstahak oldu. Mallarını kıskandığı için malına gelecek olan, canına geldi ve tatlı canlarını âdi madenlere değiştiler. Bunun sonucu yine Tanrı'nın dediği gibi “her ne yaptılarsa orada hazır buldular” (Kehf, 49) gibi oldu. Çünkü biz Tanrının kuvvetiyle kalktık ve O'nun kuvvetiyle muvaffak olduk ve olmaktayız. Hiç şüphe yoktur ki biz, yeryüzünde Tanrının askerleriyiz. Kendisi gazabına uğratmak istediği kimseler üzerine bizi gönderir. Olup biten vakalar size ibret ve nasihat olsun.....”⁷⁷ Bir çok tehdit ve yıldırma içeren bu mektup neticesinde el-Melik en-Nasr, Hülagu'ya oğlunu

⁷¹ El-Azîm Âbâdî, Avnü'l-Ma'bud, s. 1850, Beytü Efkârü'd-Düveliyye, ts.

⁷² Ali el-Muttekî, Kenzü'l-Ummâl, II. 1861, no: 38551. (İbn Kâni' rivayet etmiştir).

⁷³ Ali el-Muttekî, Kenzü'l-Ummâl, II. 1861, no: 38552. (Müstedrek, Büreyde'den nakledilmiştir.)

⁷⁴ Ali Muttekî, Kenzü'l-Ummâl, II. 1561, no: 34117. (Hatîb, K. El-Buhalâ'da; Seyf b. Umer, Bekr b. Vâil, Muhammed b. Müslim tarıkıyla rivayet etmiştir). Taberi'nin (Tarih, IV.59) rivayetinde farklılıklar mevcuttur. Burada “cömerlîlik on kısma ayrıldı, dokuzu Sudanlılara...şeklinde, hayanın onda dokuzunun da kadınlarına verildiği şeklinde rivayet edilmiştir. Bkz. Kitapçı, Hz. Peygamber'in Hadislerinde Türkler, s. 212-3.)

⁷⁵ Kaşgarlı, Divanü Lugatü't-Türk, Tıpkıbasım, s. 2-3, TDK, Ankara, 1941.

⁷⁶ Kaşgârî, Divanü Lügati't-Türk, s. 292, İstanbul, 1333.

⁷⁷ Canan, İbrahim, Küttüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi, XIII. 406-408, Ankara, 1995. Bu mektubu Ebu'l-Ferec tarihine almış, tam metin olarak Ahmed Hilmi tercüme etmiş, Canan da ondan aynen aktardığını belirtmiştir.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

göndermiş ise de, Hülagu kendisini istemiştir. Neticede yukarıda bahsedilen işgal ve vahşet vukua gelmiştir. Ancak Moğol hükümdarının mevzu olan bu hadisi kendisine delil olarak kullanıp, Müslüman hükümdarını harp psikolojisi alanında da baskı altına alması ilginçtir. Dolayısıyla bu hadisin asırlarca mezkur bölgelerde yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

* “Allah’a en çok öfkelenildiği dil, Farsça, Şeytan dili Hazar dili, cehennem ehlinin dili Buhara dili, cennet ehlinin dili ise, Arapça’dır.” Hadis mevzudur.⁷⁸

* Aynı müellif bu hadisi de şöyle rivayet eder: “Allah’ın doğuda isimleri Türk olan bir ordusu vardır. Kendisine âsi olanlardan bunlar vasıtasıyla intikam alır”.⁷⁹

* “Allah’ın gökte bir ordusu, yerde de bir ordusu vardır. Gökteki ordusu melekler, yerdeki ordusu Horasan ehlidir.” Hadis şaz ve garibtir.⁸⁰

* Hz. Ömer’den merfuan rivayet edilmiştir: “Şerliler (kötüler) iyilerden 150 sene sonradır; bunlar bütün dünya milletlerine hükmederler (yemlikü). İşte onlar Türklerdir.” Deylemî, Müsnedü’l-Firdevs’te rivayet etmiştir.⁸¹

* Amr b. Âs’ dedi ki: “Mısır (Mudar?) dört ok yayı ile atıldığı zaman helak olur: Rum yayı, Türk yayı, Habeş yayı ve Endülüslülerin yayı.” Ben derim ki: Birincisi oldu. Geri kalanları da olacaktır.⁸²

* “Arab’ın adaletine, Türkün zulmü tercih edilir”.⁸³ Rivayet mevzu olup, Hadisçilere göre zulmü övdüğü için küfürdür.⁸⁴

Nuaym b. Hammad el-Mervezî (229/844), Fiten hadislerini içeren kitabında, “Türk” başlığı altında, Türklerle ilgili rivayetleri toplamıştır. Yukarıda geçen rivayetler, bazen aynı bazen farklı kelime ve cümlelerle rivayet edilmiştir. Ancak buradaki rivayetlerin tamamı Hz. Peygamber’den merfuan gelmemiş, İsrâîlî rivayetleriyle meşhur Ka’bü’l-Ahbar, Hakem b. Utbe, Yermük savaşında elde ettiği eski milletlere ait bir yük kitaba sahip olan ve ondan da haberler nakleden Abdullah b. Amr, Ebu Hüreyre, İbn Mes’ud, Huzeyfetü’l-Yemân gibi sahabe ve tabiin alimlerinden mevkuf ve maktu’ olarak da rivayet edilmiştir. Bu rivayetlere göre özet olarak Türkler Amed’e kadar incekler, Dicle ve Fırat’tan su içecekler, Müslümanlar onların ilerlemesine durduramayacak, Allah onlara şiddetli soğuk ve rüzgâr gönderip yerle yeksan edecek. Türkler Cezire’ye kadar gelip, atlarını Fırat’tan sulayacaklar, Allah onlara tâun gönderecek, tek bir adam hariç hepsi ölecek. Onlar Cezire’nin tepelerine kadar gelip zengin kadınlarını esir alacaklar, hatta o kadınların kocaları bu kadınların çok yakınında olmalarına rağmen bunlara engel olamayacaklar. Fırat hemen önünde büyük savaş olacak, onların köklerini kazıyacaklar. Türklerin iki defa hurucu olacak; birinde Azerbaycan diğerinde Cezire harap olacak. Allah Müslümanlara yardım edecek artık başka Türk kalmayınca kadar bertaraf edilecekler. Yakın bir gelecekte Kantura oğulları Horasan ve Sicistan halkını önlerine katıp sürecekler, Basra halkına haber gönderip, ya şehrinizi hemen boşaltın, aksi takdirde gelip sizin yurduzuza yerleşiriz diyecekler. Basralılar da üç guruba ayrılacaklar. Bir kısmı, Araplara, bir kısmı Şam’a; diğerleri de düşmanlarına katılacaklar. O sırada yönetim sefihlerin ellerinde olacak. Diğer rivayetlerde üçe ayrılan gurupların akıbetleri de bildirilir. Üçüncü gurubun ailelerini arkalarında bırakarak düşmanla savaşaacağı Allah’ın onlardan geride kalanlarına yardım edeceği

⁷⁸ El-Fettenî, Tezkira, s. 113. Arapları ve Arapçayı öven ve sevmeyi emreden diğer mevzu haberler için bakz. Şevkânî, Fevâid, s. 326. Farsça’nın Allah’a en çok buğuz ettiği dilin Farsça olduğunu dair hadis de mevzudur. Şevkânî, s. 414. Hz. Peygamber dönemi ve sonrası için yabancı dil öğrenimi ve özellikle Farsça öğrenimi ve öğrenenleri, bu konudaki tartışmalar için bkz. Kettânî, et-Terâtibü’l-İdâriyye, I. 205-206. Abdullah ibn Zübeyr’in yüz kölesi (gülam) vardı ve her biri farklı bir dil konuşurdu. İbn Zübeyr de her biriyle kendi dili ile konuşurdu. (Kettânî, I. 207. Mirâtü’z-Zemân’dan nakletmiştir). Konu hakkındaki diğer tartışmalar ve Farsça konuşan selef ulaması ve bunlara karşı çıkanlar için bkz. İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, VI. 208-209, Beyrut, 1989.

⁷⁹ Aynı yer.

⁸⁰ El-Fettenî, Tezkira, s. 113.

⁸¹ Suyutî, el-Keşf, s. 214, Taberânî’nin Mu’cem-i Sağir’ının sonunda basılmıştır. Deylemî, Firdevsü’l-Ahbar (Ahyâr???), I. 77, Daru’l-Fikr, 1417/1997.

⁸² Suyutî, Aynı eser, s. 215.

⁸³ Aliyyü’l-Kârî, el-Mevzûâtü’l-Kübrâ, s. 173.

⁸⁴ A.e. s. 174. Ayrıca hadiste açıkça ırkçılık söz konusudur ki, bu da İslam’a aykırıdır.

ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASININ İSLAMİYETE KATKILARI SEMPOZYUMU

bildirilir. Bir diğer tarıta, üçüncü gurubun Şam' a iltihak edeceği ve en hayırlı gurubun bunlar olacağı bildirilir. Yine diğer bir tarıta, yüzleri enli... kavmin Dicle ve Fırat arasına inecekler, sabahleyin Şam'a gitmek için köprüden geçenlerden yüz dinar alırken, akşamleyin fiyatı artıracaklardır. Aynı vasıftaki kavim, üç defa Arap Yarımadasına ulaşacak ve ilkinde kaçan kurtulabilecek, ikincisinde bir kısmı kurtulacak bir kısmı helak olacak, üçüncüsünde bütün Müslümanların kökünü kazıyacaktırlar. İşte bunlar da Türk'tür. Müslümanların mescitlerine atlarına bağlayacaklar. Esas ilginç olan bu son rivayeti babası vasıtasıyla Hz. Peygamber'den nakleden Büreyde, bu Türk belası için yanında iki veya üç deve ile yol erzak ve eşyasını hiç eksik etmez, kaçmak için sürekli hazır bulundururdu. (Lâ yüfârukuhu befreyn ev selas ve meta'üs-sefer li-l-herabi). Aynı Kantura oğulları İraktan da Müslümanları çıkaracaklar, fakat daha sonra rahat bir hayat için tekrar geri dönecekler. Beş büyük melhame (kıyamet gibi savaş)'nin üçü bu ümmetin başına gelecek ki, bunlar; Türk, Rum ve Deccal dehşet verici savaşlarıdır. (melhame). Bundan başka melhame yoktur. Deccal, yüzleri deri kalkan gibi olan ve taylasan giyen kavimden olan seksen bin kişiyle Cür ve Kirman'a kesinlikle inecek. Yüz ve göz özellikleri aynı şekilde belirtilen bir kavim Müslümanları Kufe'den de çıkaracak, Bağdat'ın bir mahallesine atlarını bağlayacaklar ve Fırat suyundan içecekler. Rabida olan Hazerleri kendi hallerine bırakın! Çünkü onlar Fırat'a kadar yağmalamadıkları yer kalmayacak ve Fıratın suyundan ilk gelenler içecek, en sonda gelenler, burada su varmış diyecekler. Horasanlı Kantura oğulları sırasıyla Übüle, Basra, bir sene ikametden sonra Kufe'yi yukarıda geçen şekliyle işgal edip, Irak'ta hiç kimse ne kafız, ne de dirhem bulamayacak duruma getirecekler. Her şehrin ahalişi üç fırkaya ayrılacak. Bu felaket yönetim çocukların elinde olduğu zaman vuku bulacak. Kıyamet de bu özellikteki kavimle savaşmadıkça kopmayacaktır. Araplar ilk olarak bu yüz ve göz özelliğine sahip kavim için memleketinin en uç noktalarından geri çekilecekler. Onlar ilişmedikçe, onlara ilişmemelidir. Hz. Muaviye, bu hadisten dolayı, Ermeniye topraklarına saldırıp, ganimet elde eden Türkleri takip ettiğini mektupla bildirmesi üzerine, takdir bekleyen valisini bir daha onları tahrik etmemesi ve onların aldıklarını geri almaya kalkışmaması için mektup yazarak azarlamıştır.

Büyük bir savaşta Rumlarla çıkacak. Rum ordusunda Türk, Burcan ve Sakâlibe vardır. Türk melhamesi (büyük savaş) Cezire'de olacak. Allah onların binekleri üzerinde ölümü gönderir de, yaya kalırlar. Türkler kesik kulaklı atları ile Fırat sahillerine gelir ve oraya bağlarlar. Kıyamet alameti olan yüz ve göz özellikleri tasvir edilen kavimle savaş Hz. Peygamber haber vermiştir. Ancak "ilk olarak Türkleri gördük, onları da gördük ki, onlar da Kürtlerdir" ilavesi vardır.⁸⁵

Nakledilen bu rivayetler, âdeta Türklerin Müslüman Araplarla tarihini özetlemektedir. Dönem Müslüman Araplarının Türkler hakkındaki düşüncelerini "hadis" olarak biçimlendirilmiş şeklini yansıttığı intüba uyandırmaktadır.

Türlerle Müslüman Arapların askerî ve siyasî mücadelelerini Hadis biçimde anlatan bu rivayetlerin haricindeki diğer rivayetlerde de iki temel tema olduğu görülmektedir. Birinci gurup Türkleri kötüleyip onların Allah'ın gazabına uğramış millet olarak tavsif etmektedir. Diğer de bu fikre karşı çıkmak amacıyla aynı metotla uydurulmuş olanlar. Bin nevi "Sizin dediğiniz gibi değil, Türkler azgın, yoldan çıkmış, zalim milletleri cezalandırmak için Allah tarafından gönderilmiş mukaddes bir "İlahî Ordu" demek istemişlerdir. Görünen o ki, uzun asırlar devam etmiş olan savaş meydanlarındaki çetin ve amansız mücadele, psikolojik ve soğuk savaş alanında da devam etmiş; her bir taraf hasmını ilzam etmek ve yıldırma için hadis uydurma yolunu ihmal etmemişlerdir.

Bizim teklifimiz, bu tarihî malzemenin doğrusu ile yanlışını ayırarak, hiçbir kelimesini atmadan, her bir cümlesini, hatta kelimesini, siyasî, dinî ve kültür tarihi açısından dikkatle tetkik etmek ve bu ipuçlarından tarihin karanlık noktalarına ışık tutmaya çalışmaktır.

⁸⁵ Nuyım b. Hammad, Fiten, s. 412-417.